

ПРОФЕСІЙНИЙ ДИСКУРС: КЛАСИФІКАЦІЙНА МАТРИЦЯ

У статті проаналізована специфіка професійного дискурсу, робиться спроба відтворити його класифікаційну матрицю, показати його відмінність від терміносистеми та інших професійних структур.

Ключові слова: професійний дискурс, класифікаційна матриця, відмінність від терміносистеми, інші професійні структури.

Ірина Колеснікова. ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ ДИСКУРС: КЛАССИФИКАЦИОННАЯ МАТРИЦА

В статье проанализована специфика профессионального дискурса, сделана попытка воспроизвести его классификационную матрицу, показать его отличие от терминосистемы и других профессиональных структур.

Ключевые слова: профессиональный дискурс, классификационная матрица, отличие от терминосистемы, другие профессиональные структуры.

Iryna Kolesnikova. PROFESSIONAL DISCOURSE: CLASSIFICATION MATRIX

This article analyzes the specific of professional discourse. It has been tried to reproduce its classification matrix, and to show its difference from terminology and others professional structures.

Keywords: professional discourse, classification matrix, difference from terminology, others professional structures.

Загальноприйнята наукова метафора визначає дискурс як «текст, занурений у життя» (Ю. Караулов, Н. Петрова), «мовлення, занурене у життя» (Н. Арутюнова), що дозволяє кваліфікувати професійний дискурс як текст, занурений у професійне життя. Це складна нестабільно-стабільна система, для якої дуже важко підібрати структуру, яка б відповідала його організації, а саме: схема, модель, конфігурація, архітектоніка. Проаналізуємо деякі з них.

Професійний дискурс не можна ототожнити з єдиною універсальною моделлю, подібною, наприклад, до терміносистеми або підмови, оскільки модель як така є схемою для пояснення чогось. Його навряд чи можна дорівняти до підмов, як стверджують представники функціональної прагматики (К. Еліх, Й. Ребайн), встановлюючи чіткі межі для конкретного дискурсу і зводячи його до набору певних ситуативних, інтенційних та інших штампів, що звужують креативні можливості і носія мови. Інтегральним складником понять «професійний дискурс» та «підмова» є термін (терміносистема), що фактично складають основу будь-якої підмови. У даному дискурсі галузеву термінологію кваліфікують як його елітну частину, відсутність якої призводить до втрати ним статусу професійності. Крім того, якщо основним параметром підмови є клішованість, то для професійного дискурсу такими детермінантами, навпаки, будуть неклішованість, креативність, що реалізуються через мовну особистість. Тому поняття «професійний дискурс» є вищим порівняно з підмовою як на інформаційному, так і на мовному рівнях.

Модель терміносистеми відповідає алгоритму код (термін) – ключ (дефініція). Подібна кореляція репрезентує горизонтальний зріз моделі терміносистеми. Її вертикальний зріз відповідає гіперо-гіпонімічному варіанту. Модель терміносистеми являє собою відносно стабільну систему, розбалансування якої регулюється користувачем-кодифікатором. В окремі періоди розвитку в терміносистемах можуть відбуватися більш серйозні зсуви, наприклад зміни в економічній сфері в країнах колишнього СРСР, детерміновані екстралінгвістичними чинниками.

Навіть неглибокий аналіз структурної організації професійного дискурсу свідчить про її складність. Її скоріше можна описати, використовуючи поняття «зона» та «сектор» і неможливо презентувати в термінах теорії поля, у якій домінують поняття «центр» і «периферія», яким відповідає певна лексика. Маніфестними параметрами зон і секторів професійного дискурсу є рівень компетентності адресанта й адресата, їхні мовні стратегія і тактика тощо. Терміносистема і професійний дискурс характеризуються різними конститутивними параметрами, оскільки перша з них функціонує в одній площині, а другий являє собою об'ємну багаторівневу систему [1, с. 6].

Професійний дискурс можна схарактеризувати як синтез професійних ідентичностей, що реалізуються у комунікативній діяльності сучасного фахівця. Підхід до структури даного дискурсу як до його архітекtonіки, тобто основного принципу побудови, зв'язків та взаємозалежності елементів цілого [2, с. 70] дозволяє проаналізувати різні рівні реальної професійної комунікації, тому що в кожній з його зон відбувається інтерпретація інформації, що реалізується у визначенні її глибини, рівня мовних знаків, обсягу знань, презентованих у дефініції тощо.

Панорамний зріз професійного дискурсу демонструє асиметричну взаємозалежність його зон. Спеціальна інформація транспортується з власне професійної зони через перехідну до квазіпрофесійної. Однак не можна розглядати їх як автономні ділянки комунікації в спеціальній сфері. Їх поєднує інтегральна домінанта – мовна особистість, що дозволяє виділити антропоцентр як ключовий параметр для цього виду дискурсу. Когнітивний підхід щодо його вивчення дає можливість інтерпретувати мовну особистість як координатора професійного дискурсу на протигагу постструктуралістській парадигмі (М. Фуко, Р. Барт, П. Серіо), що декларує децентралізацію, імперсональність суб'єкта, владу мови над особистістю, її пасивний статус.

Адресантно-адресатний підхід дозволяє виділити кваліфікаційні ознаки професійного дискурсу (професійна спрямованість; антропоцентризм; креативність; мультидисциплінарність; непропорційність розвитку окремих частин дискурсу, пов'язану з асинхронністю розвитку окремих галузей знань та сфер професійної діяльності; діалогічність; селективність у виборі конкретного адресата; нециклічність; закритість; дидактизм; мовна нормативність та ін.), визначити специфіку професійної номінації, диференціювати мовні одиниці як креативні і шаблонні. Він дозволяє з'ясувати причини комунікативного шуму в значенні цих одиниць, що виникають, наприклад, при адаптації наукового поняття для адресатів перехідної зони, а також констатувати, що в квазіпрофесійній зоні реалізуються тільки окремі його фрагменти, оскільки основна функція подібних професійних одиниць зводиться до створення необхідного фону у художньому творі. У сучасній теорії інформації комунікативний шум є можливим за умови розходження тезаурусів (блока пам'яті), недосконалості самого коду, невідповідності ситуації спілкування. Комунікативна помилка в професійному дискурсі можлива при невідповідності комунікативного статусу його учасників за параметром «професійна компетентність». Вибір одиниці номінації залежить від людського фактору, мовного потенціалу конкретної особистості. Критерієм такого відбору виступає норма як елемент з'єднання, що діє незалежно від зони, сектора, адресанта тощо.

Однак ізольований аналіз категорії «професійний діяч» не дозволяє спроектувати архітекtonіку професійного дискурсу як цілісної системи сучасного інформаційного простору [2], чого можна досягти тільки в результаті комплексного дослідження даної мовної реалії.

Отже, професійний дискурс як структурний феномен не можна ідентифікувати з моделлю, тому що такий підхід не дозволяє здійснити його структурно-семантичний аналіз. Його неможливо ототожнювати і з професійним текстом, який є тільки одним з компонентів професійного дискурсу, тобто його продуктом. Цей дискурс не є і підмовою, оскільки традиційно його лінгвістичні параметри аналізуються безвідносно до комуніканта, який має певний функціональний статус. Крім того, палітра невербальних елементів спілкування в професійному дискурсі у відповідності до можливостей покриття інформаційного простору значно ширше, ніж у підмові. Професійно обмежені системи жестів є універсальними для

європейського ареалу (економічна сфера) або являють собою єдиний спосіб передачі контенту в даній сфері (балетний спектакль).

ЛІТЕРАТУРА

1. Колеснікова І. А. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні параметри професійного дискурсу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук: спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / І. А. Колеснікова. – К., 2009. – 33 с.
2. Голованова Е. И. Категория профессионального деятеля: Формирование. Развитие. Статус в языке. -2-ое изд. / Е. И. Голованова. – М.: Изд-во «Элпис», 2008. – 304 с.

Стаття надійшла до редакції 28.04.2014 р.